

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گفته‌ها

در قانون آیین دادرسی کیفری

متهم، شاهد و مطلع

(دکترین و رویه قضایی)

جلد سوم

تدوین:

موسی رحیمی

محمد مهدی مخبریان نژاد

رضا رحیمی دهسوری

انتشارات چتر دانش

عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran, Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: متهم، شاهد و مطلع (دکترین و رویه قضایی) // تدوین موسی رحیمی، محمدمهدی مخبریان نژاد، رضا رحیمی دهنسوری.
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۴ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ م.س.
فروست	: گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری؛ ج. ۳.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۱۳-۲ : دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۱۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: آیین دادرسی جزایی — ایران Criminal procedure — Iran حقوق جزا — ایران Criminal law — Iran گواهی و گواهان Witnesses رویه قضایی — ایران Jurisprudence — Iran
شناسه افزوده	: رحیمی، موسی، ۱۳۴۸ -
شناسه افزوده	: رحیمی دهنسوری، رضا، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	: مخبریان نژاد، محمدمهدی، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری؛ ج[۳].
رده بندی کنگره	: KMH۴۶۰۴
رده بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۶۷۸۳۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا	

نام کتاب	: گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری متهم، شاهد و مطلع (دکترین و رویه قضایی) جلد سوم
ناشر	: چتر دانش
تدوین	: موسی رحیمی - محمدمهدی مخبریان نژاد - رضا رحیمی دهنسوری
نوبت و سال چاپ	: اول - ۱۴۰۱
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۱۹-۴
قیمت	: ۶۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثار ی همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

پیشگفتار

۴۵ به نام خداوند بخشاینده مهربان

همان به که نیکی بود یادگار	نباشد همی نیک و بد پایدار
نخواهد بدن مر تو را سودمند	همان گنج دینار و کاخ بلند
سخن را چنین خوار مایه مدار	سخن ماند از تو همی یادگار
ز گوهر ورا پایه برتر سزید	سخن را سخن دان ز گوهر گزید
چنان کن که بر داد پویی همی	تو ای آن که گیتی بجویی همی

شاهنامه فردوسی

سلامت و سعادت فرد و جامعه و روح و جسم در گرو کسب رضای خداست^۱ احکام الهی، حدود و مرزهایی است که خداوند مقرر داشته است و اجازه تجاوز^۲ و حتی نزدیک شدن به آن‌ها را نمی‌دهد^۳ یکی از وظایف حکومت برقراری نظم و مجازات تعدی‌کنندگان به حدود الهی است^۴، دستیابی به حقیقت مستلزم جمع آوری دلایل، تحقیق از متهم، بزه دیده، شاهد و سایر افراد ذی‌ربط در فرآیند دادرسی است، به‌گونه‌ای که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیب وارد نشود، شرافت آیین دادرسی کیفری از آن جهت است که عهده‌دار بیان سازوکارهای رعایت و تضمین عدالت در فرآیند تحقیق، رسیدگی و اجرای حکم است، و اهمیتش به این خاطر است که قوانین جزایی ماهوی را از حالت سکون خارج کرده و با در اختیار قرار دادن ابزار مناسب، مسیر را جهت اجرای عدالت ریل‌گذاری می‌کند.

با توجه به گسترده‌گی منابع مورد نیاز جامعه حقوقی، کتاب حاضر که دفتری از مجموعه ای ۲۰ جلدی است به متهم، شاهد و مطلع اختصاص یافته است و به

۱. سوره مائده، آیه ۱۶ ﴿يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ﴾

۲. سوره بقره، آیه ۲۲۹ ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

۳. سوره بقره، آیه ۱۸۷ ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾

۴. سوره صاد، آیه ۲۶ ﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾

شرح و تفسیر مواد قانونی مرتبط با متهم، شاهد و مطلع از قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به ترتیب زیر پرداخته است:

- نظریه‌های شورای نگهبان
- دکترین و اندیشه‌های حقوقی
- منابع معتبر فقهی و فتاوی مشهور فقیهان
- آرای وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور
- آرای قضایی شعب دادگاه بدوی و تجدیدنظر و دیوان عالی کشور
- نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه
- نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح
- قوانین و مقررات مرتبط

از اندیشمندان و دانشجویان گرامی تقاضا دارد از طریق نشانی‌های زیر با ارائه پیشنهادها و نظرات نگارندگان را مورد عنایت و لطف قرار داده و یاری رسانند.

موسی رحیمی

MosaRahimi@hotmail.com

مهدی مخبریان نژاد

Mm_mokhberiannejad@yahoo.Com

رضا رحیمی دهنسوری

RezaRahimi127@yahoo.Com

فهرست

پیشگفتار.....	۴
فصل اول- احضار، جلب و تحقیق از متهم.....	۷
بند ۱- احضار متهم و کیفیت ابلاغ.....	۸
بند ۲- انواع و کیفیت جلب متهم.....	۲۴
بند ۳- دستور منع خروج متهم پیش از دسترسی.....	۳۰
بند ۴- کیفیت تحقیق از متهم.....	۳۲
فصل دوم- احضار، جلب و تحقیق از شهود و مطلعان.....	۶۷
بند ۱- احضار و جلب شهود و مطلعان.....	۶۸
بند ۲- کیفیت تحقیق از شهود و مطلعان.....	۶۹
بند ۳- ممنوعیت تفهیم اتهام به شهود و مطلعان.....	۷۹
پیوست قوانین و مقررات.....	۸۱
فهرست منابع.....	۱۱۶

فصل اول – احضار، جلب و تحقیق از متهم

بند ۱- احضار متهم و کیفیت ابلاغ

ماده ۱۶۸- بازپرس نباید بدون دلیل کافی برای توجه اتهام، کسی را به‌عنوان متهم احضار و یا جلب کند.

تبصره- تخلف از مقررات این ماده موجب محکومیت انتظامی تا درجه چهار است.

امام (ره) پاسخ پزشکی قانونی در خصوص وجود مقداری الکل در خون که به روش الکل سنج تنفسی انجام می‌شود و امکان اشتباه در اخذ آزمایش یا جواب آن نیز دارد نمی‌تواند شرعاً حاکی از ارتکاب بزه باشد. (ر.ک: همان، بهمن ۱۳۹۱، ص ۴).

لوح فشرده که حاوی تصاویر ضبط شده صحنه ارتکاب جرم باشد می‌تواند به‌عنوان اماره جهت حصول علم قاضی مورد استفاده قرار گیرد. (ر.ک: همان، بهمن ۱۳۹۱، ص ۵).

صرف مالکیت متهم نسبت به خط تلفن همراه برای احراز و اثبات گناهکاری وی کافی نیست. (همان، بهمن ۱۳۹۱، ص ۵).

صرف گواهی پزشکی قانونی دلیل بر ارتکاب جرم از ناحیه متهم،

به نظر می‌رسد «دلیل کافی برای توجه اتهام» مرتبه پایین‌تری از «آدله کافی برای انتساب جرم به متهم» است، تعبیر دوم در مواد ۲۶۵ و ۳۸۳ همین قانون به کار رفته است.

اظهارات شاکیان و گزارش ضابطین ادله اثبات جرم محسوب نمی‌گردد و درستی این موارد باید در جریان دادرسی به اثبات برسد. (ر.ک: مجموعه آرای قضائی دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران، بهمن ۱۳۹۱، ص ۱).

اظهارات یک متهم علیه دیگری نمی‌تواند پایه صدور رأی محکومیت متهم دیگر قرار گیرد. (ر.ک: همان، بهمن ۱۳۹۱، ص ۱).

به استناد مسئله چهارم از القول فی احکامه و بعض اللواحق از حد مسکر تحریر الوسیله حضرت

متهم بلا اشکال است و در هر صورت تشخیص آن با قاضی است. (نظریه ۳۹۱۰/۷-۱۳۸۰/۶/۱۸. ا.ح.ق).

اقتضاء دارد مراجع قضایی، در رسیدگی به جرائم ناشی از حرفه‌های پزشکی، با توجه به ماده ۱۲۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ ناظر به بند ۲ ماده ۵۹ ق.م.ا مصوب آذرماه ۱۳۷۰ و در مقام تکمیل تحقیقات و بررسی‌ها و احراز رعایت موازین فنی، علمی و نظامات مقرر، در اعمال طبی و جراحی مشروع، مفاد ماده ۲۷ قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۲۰ دی‌ماه ۱۳۷۴ و تبصره ۲ ماده مرقوم را مورد توجه قرار دهند. (بخشنامه شماره ۱۷۳۳۸/۷۹/۱-۱۷/۱۰/۱۳۷۹ رئیس قوه قضاییه).

دستگیری و جلب متهم مقیم خارج از کشور باید در چارچوب مقررات استرداد مجرمین باشد که یا بر اساس قرارداد موجود بین دو کشور و یا تعهد به عمل متقابل صورت می‌گیرد.

نمی‌باشد. (ر.ک: همان، بهار ۱۳۹۲، ص ۲۰۱).

صرف تشخیص چهره‌ی متهم از طرف شاکی کافی برای اثبات جرم نیست. (ر.ک: همان، تابستان ۱۳۹۲، ص ۲۶۷).

صرف تشابه صدای با صدای ضبط شده دلیل بر بزهکاری وی نیست. (ر.ک: همان، تابستان ۱۳۹۲، ص ۲۶۹).

صرف فعال شدن سیم کارت در گوشی مسروقه دلیل بر سارق بودن صاحب سیم‌کارت نیست. (ر.ک: همان، تابستان ۱۳۹۲، ص ۲۷۰).

صرف اظهار یک متهم، علیه دیگری دلیل و حتی مجوز احضار یا جلب او نیست مگر این‌که اظهارات او مورد نقه باشد در آن صورت هم باید تمام مشخصات شخص دوم معین شده باشد. (نظریه ۷/۳۴۸۶-۲۴/۴/۱۳۸۰. ا.ح.ق).

صرف شکایت شاکی کافی برای احضار یا جلب متهم نیست ولی اگر به نظر قاضی شکایت شاکی بی‌شائبه و مقرون به صحت باشد احضار

مظان اتهام، اعم از قاضی و غیر آن، اخلاق و آداب قضای اسلامی، مراعات شود.

(بخشنامه شماره ۷۹/۶۶۸۸۸ د- ۱۳۷۹/۱۲/۷).

مطابق قوانین و مقررات، کارکنان اداری موظف‌اند از ابتدای وقت اداری تا پایان آن (جز در مواقع مأموریت رسمی خارج از دادگاه) بدون وقفه در محل کار خود حاضر باشند و امور محول را طوری سامان بخشند که در پایان وقت عادی یا اضافی مقرر برای اضافه کاری کار روزانه را با جدیت به پایان برند و نیازی به خارج کردن پرونده از محیط کار، تحت هیچ عنوانی پیدا نشود و نیز نباید انجام حوایج ضروری مراجعان و درخواست‌های قانونی آنان را مانند اجرای قرارهای توقیف اموال و تأمین دلیل، به خارج از وقت اداری و ایام تعطیل موکول و از صاحبان آن‌ها، وجه یا مالی مطالبه یا دریافت کنند؛ و به هیچ عذری نباید پرونده‌ای از محل کار خود به خارج از واحد مربوط ببرند

عدم دسترسی به متهم نمی‌تواند مانع رسیدگی از طرف مراجع قضائی ذیصلاح گردد. لذا مرجع قضائی باید به اتهام نامبرده رسیدگی و حکم مقتضی را صادر نماید. (از نظریه ۷/۱۰۹۶۳-۱۳۸۰/۱۱/۲۳ ا.ح.ق).

بخشنامه رئیس قوه قضائیه به دادسرای انتظامی قضات و مجتمع قضائی کارکنان دولت: تعقیب کیفری کارمندان قضائی به موجب ماده ۴۲ قانون اصول تشکیلات، مستلزم رعایت ترتیبات خاص و از جمله اطلاع دادستان انتظامی از قضیه و تعلیق کارمند مظنون از شغل خود تا صدور رأی نهایی مراجع کیفری، در دادگاه عالی انتظامی قضات، می‌باشد. بنابراین، در مواردی که به یکی از قضات شاغل نسبتی داده شود که مقرون به دلایل و قراین کافی باشد و پیگرد جزایی او را ایجاب نماید، پیش از هرنوع احضار، باید مراتب جهت بررسی و انجام اقدامات قانونی، به دادسرای انتظامی، اعلام گردد؛ و در مواجهه با اشخاص در